

ANTON BORGMEIER *

PROGNOZA ROZWOJU GOSPODARKI NARODOWEJ W NRD. PODSTAWOWE ZAGADNIENIA

I. UWAGI WSTĘPNE

Punktem wyjścia w pracy naukowej ekonomistów NRD są podstawowe zadania, postawione przez VII zjazd partii, zmierzające do stopniowego wypracowania rozwiniętego systemu socjalizmu. Ponieważ socjalizm traktuje się jako stosunkowo samodzielny i trwały etap rozwoju społecznego, chodzi tutaj o realizację długoterminowych zadań.

System ekonomiczny stanowi jądro w rozwiniętym systemie społecznym socjalizmu. Dlatego stabilizacja, sprawność i dynamika systemu ekonomicznego mają decydujące znaczenie. W 1963 r. rozpoczęto opracowywać nowe zasady ekonomiczne polityki gospodarczej. Ich osnową jest wzrost gospodarczy i przemiany strukturalne w wyniku wybitnie rozszerzonej reprodukcji.

Rozwój systemu ekonomicznego wypływa z następującej pryncypialnie ważnej koncepcji modelowej: należy organicznie powiązać centralne, państwowe kierownictwo i planowanie w podstawowych kwestiach procesu społecznego, z jednej strony z odpowiedzialnym kierownictwem i planowaniem socjalistycznych producentów towarowych, z drugiej zaś strony, z odpowiedzialnym kierownictwem życia społecznego w jednostkach terytorialnych przez miejscowe organa władzy państwowej. W ten sposób zostaną opanowane i skoordynowane procesy rozwoju społecznego i wymagania naukowo-technicznej rewolucji. Jest to jednak uwarunkowane stworzeniem nowoczesnego, elastycznego, dynamicznego, zbudowanego w kształcie piramidy systemu kierowania i planowania państwowego i gospodarczego. Wtedy naczelne organa państwowe, w oparciu o ekonomiczne

* Dr A. Borgmeier jest profesorem planowania i polityki; gospodarczej na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu im. Marcina Lutra w Halle-Wittenberg oraz pełni obowiązki dziekana tegoż Wydziału. Jest on rzecznikiem bliskiej współpracy naukowej uczelni NRD i Polski oraz współinicjatorem umowy o współpracę między Uniwersytetem im. M. Lutra i Uniwersytetem im. A. Mickiewicza, zawartej w 1966 r. i obejmującej od 1968 r. również Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Poznaniu (dopisek — S. Borowski).

zasady, decydują o najważniejszych procesach wzrostu i struktury ekonomicznej.

Zgodnie z tym, ważne zadania kierowania i planowania należy stopniowo przekazywać średnim i dolnym organom systemu zarządzającego. Odpowiednie kroki ku rozwojowi nowoczesnej zasady strumieni zwrotnych zostały już poczynione. W ten sposób mają być osiągnięte: 1) dalsza demokratyzacja kierownictwa politycznego i ekonomicznego, 2) ściślejsze powiązanie produkcji i rynku, 3) właściwe zastosowanie kategorii wartości.

II. ZASTOSOWANIE PROGNOZY W KIEROWANIU PAŃSTWEM I GOSPODARKĄ

Wprowadzenie nowoczesnych metod kierowania i planowania pociąga za sobą zastosowanie systemu nowych przedsięwzięć we wszystkich dziedzinach kierowania. Nie można omawiać tutaj wszystkich związanych z tym problemów, jest jednak rzeczą oczywistą, że do nich należy zastosowanie nowoczesnych metod prognozy. Już klasycy marksizmu stosowali metody prognozy, niech więc następująca argumentacja wyjaśni konieczność zastosowania marksistowskich metod.

1. Tempo przemian naukowo-technicznych uległo znacznemu przyspieszeniu. W następstwie badań, w coraz większej mierze wprowadza się nowe procesy, technologie i wyroby. Nieziszczalne przewidywania mogą w przyszłości prowadzić do fałszywych dyspozycji w skali przedsiębiorstwa i gospodarki narodowej. Tu także leży główna przyczyna wzrastającego zastosowania metod kapitalistycznych prognoz i programowania.

2. Dynamika nauki i techniki warunkuje w naszych czasach zmiany struktur społecznych i gospodarczych. Socjalistyczny podział pracy zmienia się poczynając od poziomu przedsiębiorstwa, przez działy gospodarki, gospodarke narodową aż do międzynarodowych stosunków gospodarczych. Nowe gałęzie przemysłu, jak: petrochemia, technika kierowania, mierzenia i regulowania, elektronika, budowa obrabiarek i przyrządów naukowych coraz bardziej decydują o wzroście gospodarki narodowej. Mające rozwinąć się w przyszłości struktury społeczne i ekonomiczne powinny być prognocystycznie szacowane, tak aby efekty ekonomiczne mogły być wykorzystane dla celów wzrostu.

3. Istotne znaczenie ma dostatecznie wczesne rozpoznanie tendencji światowego rozwoju gospodarczego. Tylko wtedy, w długim okresie czasu, może nastąpić efektywne włączenie gospodarki w międzynarodowy podział pracy. Ma to największe znaczenie dla ustalenia korzystnej struktury eksportu i importu, w szczególności z krajami o socjalistycznej gospodarce.

Wychodząc z tych punktów widzenia sprawy kierowania i planowania trzeba rozpatrywać w długoterminowych perspektywach. W tym wszystkim zaś chodzi o to, aby pięcio- lub siedmioletni plan perspektywiczny uczynić głównym instrumentem kierowania. Odnosi się to do kierowania gospodarką na wszelkich płaszczyznach: w układach systemu produkcji, przedsiębiorstw i gałęzi gospodarki oraz w układzie terytorialnym. Aby te zadania wykonać, rozróżniać trzeba dwie fazy planowania perspektywicznego: 1) Fazę prognocystycznego szacowania rozwoju sił produkcyjnych na okres 15—20 lat. To globalne przewidywanie obejmuje więc około trzech okresów reprodukcji w gospodarce narodowej. 2. Fazę wyczerpującego planowania perspektyw ekonomicznych na okres pięciu lub siedmiu lat. Ustalenia celów planowych powinny rozciągać się na wszystkie procesy determinujące wzrost i zmiany strukturalne. Reguła ta jest ważna dla wszelkich płaszczyzn kierowania gospodarką.

W związku z powyższym interesująca jest obserwacja rozmaitych państwowo-monopolistycznych prób planowania w krajach o wysokim rozwoju gospodarczym. Występują one w szerokiej skali wariantów prognoz, od planowania opartego na rachunku prawdopodobieństwa aż do średnio-terminowego planowania ekonomicznego i finansowego. Oczywiście dynamiczny rozwój sił produkcyjnych powoduje konieczność zastosowania tych państwowomonopolistycznych metod programowania.

III. SYSTEM PROGNOZ ROZWOJU SPOŁECZNEGO I EKONOMICZNEGO

Ogólnie mówiąc, prognozy są myślowym wytyczeniem drogi przyszłych procesów i zjawisk obiektywnej rzeczywistości. W tym sensie przedstawiają one główne zadania procesu kierowania w jakiegokolwiek dziedzinie społecznej i ekonomicznej. W następstwie tego prognozy są instrumentami służącymi do ustalenia strategicznych celów w tych dziedzinach. Służą one przygotowaniu rozstrzygnięć, ich podejmowaniu, a w końcu rozstrzygnięciom planistycznym.

Odpowiednio do tego, praca prognocystyczna rozkłada się na szereg odcinków wchodzących w rachubę procesów. Zaczyna się ona diagnozą poszczególnych procesów. Połączenie poszczególnych prognoz w prognozy kompleksowe uzupełnia pogląd i umożliwia ustalenie wariantów rozwojowych. Przy wyborze najbardziej efektywnych wariantów rozwoju kryształizują się prognozy z wyższym prawdopodobieństwem spełnienia się. Po dalszym ich opracowaniu, możliwe staje się znalezienie rozstrzygnięcia i włączenie go do planu perspektywicznego.

W pracy prognocystycznej wychodzimy od zadań rozwiniętego systemu społecznego socjalizmu oraz od jego ekonomicznego systemu. Przy tym należy sumiennie śledzić cybernetyczne związki i zazębiania się między całym systemem a systemami cząstkowymi i podsystemami. Dlatego pracę prognocystyczną należy rozpoczynać na wszelkich płaszczyznach,

Dotychczasowe doświadczenie uczy, że pierwszeństwo należy się ogólnospołecznym prognozom. Dlatego ich podstawowe problemy zostały szeroko przedstawione i wnikliwie dyskutowane na VII zjeździe partii. W teraźniejszym ujęciu ogólnospołeczna prognoza rozwoju składa się z następujących części: 1) prognozy stanu liczebnego i struktury ludności, 2) prognozy rozwoju warunków naturalnych, na przykład: wydobywania bogactw mineralnych, użytkowania ziemi, źródeł energii, użytkowania wód itd., 3) prognozy rozwoju nauki i techniki, 4) prognozy głównych kierunków wykształcenia i doksztalcania kadry, 5) prognozy rozwoju gospodarki narodowej, 6) prognozy socjologicznej, 7) prognozy życia umysłowo-kulturalnego.

W systemie prognoz wielkie znaczenie ma prognoza rozwoju gospodarki narodowej. Dlatego ekonomiści koncentrują coraz więcej pracy na stopniowym uzyskiwaniu najważniejszych wyników. We współpracy państwowej komisji planowania, ministerstw gospodarczych i rady naukowej NRD dąży się do wypracowania najważniejszych prognoz cząstkowych. Punkt ciężkości spoczywa na takich naukowo-technicznych procesach, które mają największe znaczenie przeprowadzenia zmian technicznych.

Z dotychczasowych doświadczeń wiadomo, że w prognozie rozwoju gospodarki narodowej powinny znaleźć się następujące prognozy cząstkowe: 1) prognoza wyników naukowo-technicznych, 2) kompleksowe prognozy działów gospodarki, 3) regionalne prognozy dla rozwoju przyszłej lokalizacji, 4) prognoza produkcji najważniejszych przedsiębiorstw, określająca strukturę i wzrost produkcji. Z tych rozważań wynika konieczność uzupełniania i kontynuowania prac nad prognozami cząstkowymi. Celem ich zaś jest przybliżanie rozwoju sił wytwórczych i stosunków produkcji społeczeństwa socjalistycznego do najnowszego trendu rozwoju naukowo-technicznego. Wymaga to nowego sposobu myślenia o nastawieniu prognozystycznym i skierowanego ku rozwiązywaniu problemów ideologicznych.

IV. TREŚĆ PROGNOZY ROZWOJU GOSPODARKI NARODOWEJ

Od prawie dwu lat pracuje się w NRD nad prognozą rozwoju gospodarki narodowej. Pierwsze ważniejsze rezultaty mogły być już włączone do bieżącego planu perspektywicznego, kończącego się w 1970 r. Na przykład ekstensywny rozwój gospodarki węglowej i energetycznej został skierowany ku intensywnie rozszerzonej reprodukcji. Skoncentrowano znacznie silniej badania na rozwoju gałęzi gospodarki narodowej determinujących jej wzrost i zmiany strukturalne. Jednakże najnowsze wyniki prac prognozystycznych znajdują większe odzwierciedlenie dopiero w planie perspektywicznym po 1970 r.

Według dotychczasowych doświadczeń przy opracowaniu prognozy rozwoju gospodarki narodowej należy skoncentrować się na głównych

czynnikach rozwoju ekonomicznego i unikać bezwarunkowo daleko idącego rozproszenia pracy prognocystycznej. Stajemy więc przed zadaniem znalezienia głównych czynników rozwoju. Na ten temat prowadzi się jeszcze w NRD szerokie dyskusje, dalekie od zakończenia. Jeżeli prognoza rozwoju gospodarki narodowej ma uzyskać wysoki stopień prawdopodobieństwa, to musi ona naszym zdaniem obejmować następujące czynniki:

1) Prognocystycznym szacunkiem należy objąć wyniki nauk przyrodniczych i technicznych, które w przewidywanym czasie spowodują rozwój dotychczasowych i powstanie nowych technologii oraz produkcję nowych wyrobów. Pociąga to za sobą konieczność badania ich ekonomicznych zastosowań i efektów użytkowych. Orientacyjne wielkości na nakłady badawcze i rozwojowe, inwestycje, wielkości zbytu i obszary zbytu, ceny i zyski powinny być oszacowane. Przewidywania bez informacji o tym wszystkim nie mogą być traktowane jako dojrzałe dla decyzji i planowania. Dopiero, gdy wpływ tych istotnych czynników naukowo-technicznego postępu wynosi w zaokrągleniu 25—30% całego wzrostu, wówczas można je traktować jako istotnie ważne.

2) Z prognozy przyrostu ludności i jej struktury należy wyprowadzić czynniki rozwoju przyszłych efektywnych zasobów siły roboczej w społeczeństwie. W NRD zasoby te będą w dalszym ciągu spadały aż do 1972 r. Widać w tym skutki dwóch wojen światowych spowodowanych przez kapitalistyczne Niemcy oraz następstwa otwartej aż do 1961 r. granicy z Zachodnimi Niemcami. Z tego zaś wszystkiego jednoznacznie wynika, że powinniśmy zdecydowanie kroczyć po linii intensywnej, rozszerzonej reprodukcji.

Szacunek prognocystyczny musi ponadto obejmować ustalenie przyszłych struktur ludności według płci, zawodu i kwalifikacji. Na przykład jeszcze dzisiaj udział kadry wykształconej w dziedzinie nauk przyrodniczych i technicznych jest za mały. Aby rozwiązać problem jej braku trzeba zwiększyć wyposażenie politechnik i szkół zawodowych. Chodzi tutaj o to, aby siłę roboczą i jej strukturę według kwalifikacji skoordynować z przyszłą strukturą produkcji. Dochód narodowy na głowę musi szybciej wzrastać. Dlatego w prognozie należy również uwzględnić rozwój wydajności pracy.

3) Należy wyznaczyć w skali gospodarki narodowej główne linie zapotrzebowania w ramach rozwijających się potrzeb oraz związanego z tym zbytu. Patrząc na to z punktu widzenia całej gospodarki należy rezygnować tutaj z wszelkich szczegółów, a uchwycić jedynie główne tendencje w zakresie grup wyrobów. Chodzi tutaj głównie o grupy towarowe, które mają zasadnicze znaczenie dla przyszłej struktury produkcji a zwłaszcza takie, które na rynku wewnętrznym NRD będą determinowały standard życiowy. Na przykład ujawnia się już teraz wyraźny trend zakupów wysokowartościowych-środków spożycia. Coraz silniej przejawia się tendencja zakupywania najnowocześniejszych towarów przemysłowych. Lo-

dówki i automatyczne maszyny do prania widnieją już na horyzoncie przyszłości. Na rynku zaś zagranicznym wspomniane grupy towarowe będą przez wzmożony eksport umożliwiały równoważenie silnie wzrastającego importu surowców, półfabrykatów i wyrobów gotowych. Na przykład produkcja zostanie nastawiona na średniego typu urządzenia do przetwarzania danych liczbowych, ponieważ dla urządzeń wielkiego typu nie ma żadnych perspektyw zbytu.

Cel tych wszystkich przedsięwzięć sprowadza się do tego, aby gospodarkę eksportowo-importową możliwie najlepiej włączyć w międzynarodowy podział pracy. Korzyści z tej gospodarki muszą być znacznie podwyższone. Badanie potrzeb i rynku, troska o rynek oraz celowa reklama powinny stanowić decydujące ogniwa. Przede wszystkim jednak należy z tego punktu widzenia określić przyszłą strukturę produkcji.

4) Na podstawie Wymienionych czynników objętych prognozą należy z kolei ustalić punkty ciężkości intensywnie rozszerzonej reprodukcji. Jest to dlatego ważne, ponieważ rozpoczęcie inwestycji będzie rozstrzygało o perspektywicznej strukturze gospodarki narodowej. Oprócz tego, przez inwestycje decydujemy pośrednio o procesie wzrostu. Zastosowanie ekonomicznych normatywów efektywności użytkowej umożliwia gruby szacunek wzrostu dochodu narodowego. Równocześnie można by opracować prognozę podziału dochodu na akumulację i konsumpcję. W związku z tym może być ustalona długoterminowa równowaga. Rozwój skokowy, jaki jeszcze dzisiaj obserwujemy, ustąpiłby miejsca pewnej ciągłości. Stąd zaś można by wyprowadzić linie orientacyjne dla przemysłów inwestycyjnych, dla budownictwa i dla przemysłów konsumpcyjnych.

5) Wreszcie trzeba opracować koncepcję rozwoju przyszłej lokalizacji sił wytwórczych w NRD. W chwili obecnej stoi się tam w punkcie zwrotnym poważnych zmian w strukturze przestrzennej. Rozwój naukowo-techniczny w przypadku chemii pozbawia wartości dawne czynniki lokalizacyjne. Wskutek socjalistycznego, międzynarodowego podziału pracy należy poświęcić więcej uwagi czynnikom transportowym. Zasoby węgla brunatnego niektórych obszarów są prawie wyczerpane. Zróżnicowana dynamika ludności stwarza konieczność ekonomicznego rozwoju obszarów opóźnionych. Obszary o tradycyjnej koncentracji przemysłu nie pozwalają na dalsze ich obciążenie, dopuszczalna jest natomiast specjalizacja i ustalanie profilu gospodarki w ujęciu przestrzennym.

Przed wszystkim każdy obszar NRD musi wziąć udział w wytwarzaniu dochodu narodowego. Tu nie może być podziału na obszary producentów i konsumentów. Wysoko racjonalna struktura przestrzenna może znacznie wzmocnić potencjał wzrostowy gospodarki narodowej. Tym samym ulegają ograniczeniu nieracjonalne podziały dochodu narodowego.

Równocześnie ustalone zostaną punkty ciężkości budownictwa przemysłowego i mieszkaniowego. Skoncentrowane inwestycje umożliwiają przejście do sterowania procesami przemysłowymi. Obszary o dużej kon-

centracji mogą być zrationalizowane ze względu na pewne cele, koszty zaś transportu zostaną w ten sposób zminimalizowane. Patrząc na to wszystko zauważamy, że chodzi tu o zwiększenie efektywności przestrzennych dziedzin gospodarki narodowej.

Teoretyczna koncepcja zmierza ku temu, aby dające się obliczyć główne czynniki rozwojowe gospodarki narodowej włączyć do makroekonomicznego, prognocystycznego modelu obliczeniowego. Ten rachunek prognocystyczny ma nam umożliwić ustalenie wartości orientacyjnych. Dąży się do tego, aby można było obliczać następujące dane o gospodarce narodowej: 1) rozwój i strukturę dochodu narodowego, 2) rozwój i wzrost produktu społecznego oraz jego istotnych części, 3) współczynniki wzrostu ważnych z punktu widzenia gospodarki narodowej gałęzi gospodarki, grup wyrobów i głównych produktów, 4) główne czynniki wzrostu wydajności pracy. Te prognocystyczne dane stanowią jądro prognoz rozwojowych gospodarki narodowej.

V. PRZEKAZANIE WYNIKÓW PROGNOZY ROZWOJU GOSPODARKI NARODOWEJ DO PLANU PERSPEKTYWICZNEGO

Prognoza rozwoju gospodarki narodowej nie jest jeszcze planem, lecz przesłanką do jego naukowego opracowania. Z punktu widzenia prawa prognoza nie ma mocy wiążącej, pozwala ona utrzymać na najniższym poziomie marżę niedokładności planu perspektywicznego. Dlatego tylko takie prognozy mają realne znaczenie, które odznaczają się wysokim prawdopodobieństwem spełnienia się. Z drugiej zaś strony prognozy muszą pozostać otwarte dla nowych rozpoznań.

W jaki sposób przejmuje się odpowiednie części składowe prognozy do perspektywicznego planu gospodarki narodowej? Rozróżniamy tutaj kilka etapów. Podczas opracowania planu perspektywicznego, możliwe do zrealizowania części prognozy rozwojowej zostaną włączone do ekonomicznej koncepcji planu. Z reguły koncepcja ta bywa dyskutowana na zjazdach Socjalistycznej Partii Jedności Niemiec (SED). Po sformułowaniu wniosków następuje jej dalsze opracowanie.

Z kolei rozpoczyna się proces obrachunkowy sprzężony z perspektywnym wstępnym bilansowaniem. Rzeczą polega przede wszystkim na obliczeniu obiektywnego obciążenia poszczególnych lat planu perspektywicznego. Wpływy subiektywne powinny być możliwie radykalnie eliminowane. Mimo optymalnego obciążenia planu perspektywicznego powinna zostać odpowiednia rezerwa dyspozycyjna. Należy jeszcze raz zaakcentować, że chodzi tutaj tylko o procesy determinujące wzrost i zmiany strukturalne.

Gdy ten proces zostanie zakończony, można przekazać państwowe, wstępne dane do działów gospodarki i organów terytorialnych. Państwowe

wstępne dane obejmują: 1) ogólną orientację w sprawach gospodarki narodowej, 2) niektóre wskaźniki dyrektywne dla niezwykle ważnych działów gospodarki, 3) dane orientacyjne i wskaźniki o zróżnicowanym stopniu obowiązywania, 4) jedynie dane orientacyjne.

Wraz z przekazaniem państwowych wstępnych danych rozpoczyna się właściwy proces opracowywania planu perspektywicznego. Przedsiębiorstwa i organa terytorialne wychodzą od wyników ich własnych prognoz i wykorzystują państwowe dane wstępne. Dla przedsiębiorstw i organów terytorialnych decydujące zadanie polega na tym, aby w ramach nakreślonych dla całej gospodarki narodowej postawić bilansujące się zadania planowe. Jeżeli to nie jest wykonalne, trzeba dokonać zmian w dyspozycjach ogólnonarodowych. Dotychczasowe doświadczenia w stosowaniu tej realnej zasady zwrotnego strumienia przy opracowaniu planu są wysoce zachęcające.

Trzeba tutaj jeszcze raz podkreślić, że ustalenia planowe rozciągają się jedynie na procesy wyznaczające zmiany strukturalne i wzrost gospodarczy. Wszystkie szczegółowe procesy będą w dalszym ciągu organizowane w ramach cybernetycznego systemu regulującego. Zastosowanie kategorii ekonomicznych oraz system umów gospodarczych uzyskują w tym wszystkim istotnie wielkie znaczenie, z drugiej zaś strony długoterminowo ustalone kategorie ekonomiczne wpływają w przyszłości na optymalne opracowanie planu.

Na tym chciałbym zakończyć moje krótkie uwagi o problemie opracowania i zastosowania prognoz rozwoju gospodarki narodowej. Mam nadzieję, że czytelnicy odnieśli wrażenie, iż partia, rząd i ekonomiści w NRD nie szczędzą wysiłków, aby zbudować wysoce efektywną, socjalistyczną gospodarkę narodową. Jest sprawą jasną, że przyszłość należy do dynamicznego, sprawnego i skutecznego socjalistycznego systemu gospodarczego. W tym sensie chcielibyśmy, w skomplikowanych warunkach kraju podzielonego przez imperializm, wypracować w NRD nasz wkład do skarbcza doświadczeń marksistowskich. Cieszę się, że w tej dziedzinie będziemy mogli wymieniać nasze doświadczenia.

Tłumaczył
Stanisław Borowski

PROGNOSIS OF THE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY IN GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC. BASIC PROBLEMS

S u m m a r y

Economic system is a nucleus of the developed social system of socialism. Hence the stabilization, efficiency and dynamics of the economic system are of decisive significance. In 1963 in German Democratic Republic work was started on new economic principles of economic policy, planning and managing national economy.

The development of the economic system ought to follow according to basically important concept of the model, and the central state managing and planning ought to be organically united in the basic questions of the economic and social process with the responsible managing and planning of the socialist enterprises on the one hand and with the responsible management and planning of the social life in the territorial units on the other hand.

According to that the different problems of managing and planning ought to be gradually handed over to the lower organs of the planning and managing system.

It is to be expected that in that way the further democratization of the political and economic management and closer connection between the production and the market as well as the proper application of the category of value will be achieved.

The basis for the proper working out of the perspective and multiannual plans constitutes the general social prognosis of development. It consists of the following parts: 1) prognosis of the numerical strength and structure of the population; 2) prognosis of the development of the natural conditions, e.g. of the output of the mineral resources, utilization of soil, of the sources of energy etc.; 3) prognosis of the development of science and technology; 4) prognosis of the main directions of education and complementary education; 5) sociological prognosis; 6) prognosis of the intellectual and cultural life.